

УДК 81'373:392.51

ЕТНОЛІНГВІСТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛЕКСИКИ НА ПОЗНАЧЕННЯ ОБРЯДОВИХ ДІЙ ВЕСІЛЬНОГО ОБРЯДУ (на матеріалі української, англійської та французької мов)

Жирик У. Ю.

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

У статті розглянуто етимологічні особливості лексичних номінацій, які позначають обрядові дії весільного обряду в українській, англійській та французькій мовах, а також проаналізовано особливості цих номінацій в етнолінгвістичному аспекті.

Ключові слова: етнолінгвістика, лексика, обрядова дія, весільний обряд, номінація, ритуал.

Жирик У. Ю. Этнолингвистическое исследование лексики на обозначение обрядовых действий свадебного обряда (на материале украинского, английского и французского языков). В статье рассматриваются этимологические особенности лексических номинаций, которые обозначают обрядовые действия свадебного обряда в украинском, английском и французском языках, а также проанализировано особенности этих номинаций в этнолингвистическом аспекте.

Ключевые слова: этнолингвистика, лексика, обрядовое действие, свадебный обряд, номинация, ритуал.

Zhyryk U. J. Ethnolinguistic investigation of the wedding ritual lexics (based on the Ukrainian, English and French languages). The article deals with etymological peculiarities of wedding ritual lexical nominations, which denote ritual acts of the wedding rites in Ukraine, England and France and highlights the specific features of these nominations in the ethnolinguistic aspect.

Key words: ethnolinguistics, lexis, ritual act, wedding rite, nomination, rite.

Постановка проблеми у загальному вигляді, її актуальність та зв'язок із важливим науковими чи практичними равіданнями. Кожна мова репрезентує специфічну, національно конотовану картину світу [1, 7]. Поняття мовної картини світу нині належить до фундаментальних категорій лінгвістики. Картина світу об'єктивується в мові, образотворчому мистецтві, музиці, ритуалах, етикеті, різноманітних соціокультурних стереотипах поведінки людей тощо. Сформоване за допомогою мови уявлення про загальну картину світу є основою його вербальної картини.

Одним із важливих джерел актуалізації культури та самосвідомості народу вважають весільний обряд. У ньому показово відображається національно-культурне бачення світу, стиль життя, побут, традиції. Пізнання лінгвоментальної природи цих процесів сприяє поглибленню знань про національно-мовну картину світу. Цілісний етноконотований образ неможливо вибудувати без аналізу відповідних лексем – ключових слів, концептів. Національні традиції, звичаї, вірування, особливості світосприймання, тощо втілюються у фонових знаннях носіїв кожної мови, які складають базисні дані про довкілля. Саме тому вивчення таких образних еталонів сьогодні є однією з актуальних проблем мовознавства. Особливо продуктивні результати у цій площині дають дослідження лексики та фразеології.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Східнослов'янська етнолінгвістика має певний досвід у вивченні весільних обрядів та весільної семантики. Термінологією обрядів © Жирик У. Ю. Етнолінгвістичне дослідження лексики на позначення обрядових дій весільного обряду (на матеріалі української, англійської та французької мов)

як джерелом реконструкції давньої духовної культури слов'ян займалися Толстой М. І. та Толстая С. М., Виноградова Л. М., Плотникова Г. А., Иванов В. В., Трубачов О. М., Топоров В. М. В україністиці специфіку обрядової символіки у зв'язку з проблематикою національно-мовної картини світу досліджували Жайворонок В. В., Кононенко В. І., Слухай Н. В. Лінгвістичний план слов'янської сімейної обрядовості вивчали Бігусяк М. В., Тищенко О. В., Ларіна Л. М., Шевченко В. Т. Якщо лінгвістичні дослідження українських весільних номінацій є достатньо плідними, то в германських мовах відповідний мовно-культурний пласт менш актуалізований як науковий матеріал, а в романських – він практично не залучений до аналізу. Зіставлення весільної обрядової семантики в українській, англійській та французькій мовах поки що не було предметом етнолінгвістичного розгляду, що і визначає актуальність цієї наукової розвідки.

Мета статті – дослідити лексику на позначення обрядових дій весільного обряду в українській, англійській та французькій мовах у етнолінгвістичному аспекті. Мета дослідження передбачає виконання таких **завдань**:

1) виявити лінгвокультурну специфіку весільних обрядів на основі систематизації інформації з етнографічних та фольклорних джерел, наукових праць, двомовних словників, енциклопедій, етимологічних та фразеологічних словників української, англійської та французької мов;

2) простежити етимологічні особливості лексики весільної обрядовості;

3) зіставити обрядові лексичні та фразеологічні одиниці пов'язані з весільною обрядовою тематикою у різноспоріднених мовах та визначити їх генезис.

Виклад основного матеріалу. Внутрішня форма слів нерідко відображає народні традиції та обряди. Ця мовна тенденція виявляється, зокрема, і в пласті лексики весільної обрядовості. Іноді окремі слова розгортаються у цілі народні дійства чи обрядові дії. Скажімо за словом *весілля* споконвіку стоїть багатосюжетний ритуал побрання молодих, що включає *сватання* як окремих старовинний обряд засилання сватів; *заручини*, коли при відданні молодої нареченому її підводять до нього кінцем хустки, яку тримають рукою і за яку вона також береться рукою; нарешті, вже власне християнський обряд *вінчання*, коли молоді стають під вінець у церкві. На зміну дохристиянському обрядові побрання стало називатися християнським *шлюб*, чим розмежувало власне церковне дійство й світський ритуал. До речі, слова *віддатися*, *взяти*, *брати*, *віддання*, *побрання*, що асоціюються з весільним обрядом, свідчать про стародавнє умикання молодої [18, 79].

Порівняємо відображення цих національних особливостей у лексичі: укр. *шлюб* (від злюбитися), рос. *брак* (від брать), англ. *wedding* (германського походження від *weddian*, значення якого “застава, обітниця”) [22, 1388], фр. *mariage* (від латинського слова *maritare* від *maritus* – чоловік). Представляючи ізоморфізм номінацій, звернемося до витоків з індоевропейської культурної традиції: дінд. *radh*, що означає “доказ прихильного ставлення”, “пожертвування”, “дар любові”. У цьому П. Спок вбачає романо-балто-слов'янську паралель. На слов'янському ґрунті з цієї платформи виникли полабська лексема *radust* на позначення весілля та ставропольська – *radost*. Окремі польські дослідники вважають останню прототипом хронологічно пізнішої назви *wesele*, причому семантичний розвиток той самий, що і лексеми *весілля*, тобто як результат спеціалізації значень “радоші, веселощі”, “радісні відчуття” [9, 59]. Весільний обряд одержав свою назву на позначення найвеселішого часу в житті людини, часу, який несе багато радості, веселощів, супроводжується веселими (весільними) піснями, розвагами. Весілля справляють весело й гучно, тому й кажуть *гуляти (граму) весілля* [18, 79]. Ця культурна форма перегукується з аналогічним позначенням *весілля* в англійців та французів. Англійська лексема *marriage* має давньофранцузьке походження (*mariage*), де корінь слова співпадає із англійським словом *merry*, що означає *веселий, радісний* [19, 214].

В Україні весіллям передували *сватання* та *заручини*, в Англії – *match-making* чи *asking in marriage* та *betrothal*, або *engagement*, у Франції – *recherche en mariage* та *fiançailles*. Ці достатньо складні процедури з обрядовими діями були покликані, щоб зробити перший контакт

між майбутніми родичами більш безпечним. Національно-культурні традиції опосередковано віддзеркалюються у характері синонімічного ряду відповідних лексем у кожній із мов, зокрема у тих ситуаціях, коли одному французькому відповідають два або більше еквівалентів в англійській чи українській мові. Так, французьке словосполучення *recherche en mariage* та *fiançailles* має в англійській мові по два відповідники: *match-making*, *asking in marriage* та *betrothal*, *engagement*, а в українській мові відповідно: *запити*, *сватання*, *оглядини й заручини*. Слово *engagement* насправді походить від *engaged to be married* (“заручені, щоб одружитися”) [19, 176], *betroth* – від *to bind with a promise to marry* (“пов’язати обітницею одруження”) і корінням сягає середньовіччя “be- + trouthe, treuthe (truth)”, яке згодом асимілювалося до “to troth”, [19, 60] а *fiançailles* – із старофранцузької “fiance”, що означає “обіцянка”. Назва українського обряду *заручин* етимологічно походить від “з’єднання рук” [18, 237], який тільки за народним звичаєм набирає юридичної сили.

Часто бувало, що різні обряди українського передвесільного циклу відбувалися в один день: наприклад, *сватання й оглядини* або *сватання й заручини*. Перша зустріч для досягнення згоди на шлюб – *сватання* – мала в різних районах України локальні назви: *сватанки* – на Закарпатті, *могорич*, *змовини* – на Сумщині, Полтавщині, *дання рушників*, *брання рушників* – на Київщині, Кіровоградщині, *рушники* – на Харківщині [4, 65]. В окремих районах дію сватання зафіксовано лише ідіоматичними висловами: *обмінати хліб* на Черкащині, *побити поклони*, *подати хустки*, *подати рушники* – на Київщині тощо [20].

В українській мові посередників при сватанні найчастіше називали *старостами*, але трапляються також назви *сват*, *посланець*, *сватач*, *говорун* (англ. *matchmaker*, фр. *marieur*). У старости запрошували, як правило, близьких родичів, поважних одружених чоловіків. Оскільки успіх сватання залежав і від уміння вести розмову, то при виборі старшого старости враховували його комунікабельність і дотепність. Сватати дівчину вирушали пізно ввечері, щоб на випадок відмови зберегти сватання у таємниці. Після традиційних вітань і промов старостів кликали дівчину і прилюдно запитували її згоди на шлюб. На знак згоди дівчина *колупала піч* і *перев’язувала сватів рушниками* або *подавала їм на хлібі хустки чи рушники*. Нареченого дівчина *перев’язувала хусткою*. У разі відмови старостам *давали гарбуз або макогін* (на Західній Україні) [20]. При позитивній відповіді нареченої попередньо обговорювали питання про посаг.

Після сватання відбувалися *оглядини (обзорини)* і *заручини*. Лексема на позначення цього обряду викликана діями батьків нареченого продемонструвати свій добробут. *Оглядини* могли здійснюватися формально, бо звичайно на селі добре знали родину нареченого і нареченої, їх матеріальний стан. Поступово редукується звичай попереднього розвідування на згоду сватання, оскільки молоді самі наперед домовлялися про сватання і сповіщали про це своїх батьків. *Запити* – це попереднє розвідування родиною молодого про наміри батьків молоді. Цей термін був поширений переважно на Харківщині та Сумщині; на Чернігівщині й Кіровоградщині відповідна процедура мала назву *допити*, на Івано-Франківщині *визнавки*. На розвідини йшла мама або батько молодого чи хтось із близьких родичів. У кінці XIX – на початку XX ст. звичай попереднього розвідування щодо згоди на сватання перетворюється у ввічливе попередження про прихід сватів.

Заручини – це своєрідне закріплення остаточної згоди на шлюб і прилюдне оголошення цієї події. Найменування обряду *заручини* утворилося від звичаю *з’єднувати руки*, у разі згоди на одруження [18, 237]. Обов’язковими елементами якого були: перший посад молодих (адже їх саджали поруч як наречену пару) та обмін подарунками.

У призначений для заручин час батьки й родичі молодого, зайшовши з хлібом в хату молоді, сідали до столу. Старший староста брав рушник і накривав ним хліб, на нього клав руку молоді й молодого і перев’язував їх рушником. Після цього наречена перев’язувала рушниками старостів і обдаровувала усіх присутніх родичів молодого хустками, сорочками, полотном.

У минулому в Англії та Франції заручини були більш формальними ніж сама весільна церемонія, оскільки вони накладали фінансові зобов'язання на обидві сторони. На заручини нареченій дарували перстень, переважно з діамантом. Існувало таке повір'я, що кількість діамантів на каблучці вказувала на кількість дітей цієї пари у майбутньому. На заручинах мали бути присутні свідки, які б могли підтвердити, що молоді люди справді заручилися. Після заручин ні дівчина, ні хлопець не мали права відмовлятися від шлюбу без вагомих причин. Відмова сприймалася як образа і безчестя, тому мала бути матеріально відшкодована. Колись в Англії та Франції вважали, що заручатися не можна більше одного разу, інакше можна наклепати на себе прокляття [14, 76]. В Україні схоже ставлення знаходимо у народній пісні:

*Коли ж мене покидаєш,
Покинь хліба їсти,
Бодай тобі Господь
Не дав із іншою сісти!
Коли ж мене покидаєш,
Покинь хліба-солі,
Бодай тобі не діждатися
Ні щастя, ні долі! (25, 159)*

У Франції майбутній наречений відсилав своїх друзів, або членів своєї сім'ї представляти його інтереси до сім'ї майбутньої дружини. Якщо по дорозі вони зустрічали сліпого, монаха чи вагітну жінку, вважали, що шлюб буде приреченим на нещастя. У разі, коли їм зустрічались кози, голуби чи вовки, шлюб мав бути щасливим [12, 197].

Важливим структурним компонентом весільного обряду, з якого починалося власне весілля, є передшлюбне дійство в домівках молодої і молодого. Окремі елементи обрядодії (приготування вінків, весільного деревця, посад молодих в Україні) здебільшого були ідентичними в обох родинах. У молодої група дійств *дівич-вечора* відзначалася особливою ліричністю, оскільки символізувала її перехід не тільки у жіноцтво, а й в іншу родину, розлуку з рідною домівкою, із подружками [3, 85]. Однією з дій, яка вказувала на перехід дівчини в іншу сімейно-вікову групу, було обрядове *розплетення коси на дівич-вечорі*.

Молодіжний вечір під різними назвами зафіксований на всій території України. Численні записи весільного обряду свідчать, що суботній молодіжний вечір був обов'язковою структурною частиною. Обрядове дійство *дівич-вечора* притаманне, як українцям, так і англійцям та французам.

В Україні дівич-вечір відбувався одночасно в молодого і молодої або лише в молодої, але з обов'язковою участю молодого з боярами. Він включав обрядове *розплітання коси* молодої на хлібній діжі, на подушці чи на стільці, покритому кожухом вовною догори, *одягання вінка* на голову молодої, частування за столом дружок та боярів, *обмін подарунками* між молодими: молодий з боярами приносив дівчині чоботи (звідси і назва *чоботоносини*) і хустку (чи намітку), а молода обдаровувала його шлюбною сорочкою (вишиваною) або весільною хустиною. Подекуди обмін подарунками виконувався через *післанців, послів*.

Українська етнографічна реалія *дівич-вечір* має різні локальні назви: *дівич-вечір* (Київщина, частково Черкащина, Чернігівщина), *дівичник* (Козелецький район на Чернігівщині), *вечорина*, *вечорниці*, *вечоринка* (Чернігівщина, Полтавщина, Харківщина, Кіровоградщина), *подружбини*, *дівичник* (Сумщина), *підвесілок*, *дружбини* (Харківщина, Ворошиловградщина), *дивий вечір*, *дивит-вечір* (Запорізька область), *пирого*, *збірня* (Ровенщина), *чоботоносини*, *пирого* (Житомирщина), *головиця* (Вінниччина, Уманський район на Черкащині, Новомиргородський на Кіровоградщині), *вінки*, *вінкоплетини* (Тернопільщина, Хмельниччина, Львівщина), *заграванки*, *гуски* (Закарпаття), *деревце*, *надобраніч* (Івано-Франківщина, Буковина), *заручини* (Заставнівський район Чернівецької та Бучацький Тернопільської, Радеківський Львівської областей), *молодечий вечір*, *заводини*, *виграванці*, *дружини*, *вечеря* (Львівщина) [3, 87].

В окремих регіонах України обрядодія дівич-вечора зафіксована лише ідіоматичними висловами: “*Йти до молодої по хустки*” (Волинь), “*На коровай*” (Львівщина) тощо.

Незважаючи на різницю найменувань, функціональне призначення обрядодії єдине — прощальний молодіжний вечір, підготовка обрядового переходу наречених до сімейної групи.

Обрядовий комплекс дівич-вечора у традиційному українському весіллі має багато спільного з аналогічним обрядом англійців та французів. Навіть сьогодні зустрічаємо *trousseau tea* — вечірка, яка відбувається перед весіллям, де збираються тільки жінки, і наречена показує своє придане і подарунки. Цю ж вечірку називають *bachelorette party*, *bridesmaids' lunch* чи *hen party*, *hen night* [17]. Вона проводиться для того, щоб дівчина попрощалась зі своїм дівочим життям і пообіцяла своїм друзям подальшу дружбу. Одружені жінки підтримують наречену і дають їй корисні поради.

Французи називають цей ритуал *enterrement de la vie de jeune fille*. За звичаєм, наречена збирає своїх подруг перед весіллям та організовує вечірку. На вечірку печуть спеціальний пиріг, у який вкладають різні срібні предмети із стрічками. Кожна дружка витягує стрічку з якимось предметом. Легенда говорить, що та, хто вибере стрічку із перснем чи дзвіночком, одружиться наступною. Витягнуте серце вказує на романтичне кохання, вузол — на вірне кохання, підкова — щастя, монета — багатство, якір — подорожі, квітка обіцяє розквіт кохання, а гудзик чи наперсток віщує дівування.

Подібну вечірку організовує наречений зі своїми друзями. Її називають *stag party*, *bachelor dinner* чи *bachelor party* в Англії та *enterrement de la vie de garçon / célibataire* у Франції. Ця традиція походить ще зі спартанських часів (V ст.), коли молодий запрошував своїх найближчих друзів на обід напередодні весілля, — на згадку про своє минуле. Нареченому влаштовували таке саме святкування, як і воїну, який ішов на війну. Традиційно йому приносили гроші, щоб він міг продовжувати святкувати, коли дружина опікуватиметься фінансами. Однак основним мотивом свята була туга за парубоцьким життям. У Франції юнаки вважали, що одруження забирало у них товариша, а тому вони вимагали компенсації. Церемонія нагадувала похорон, замість краватки молодий одягав мотузку на шию. Все це закінчувалось вечіркою.

Важливим компонентом післявесільної традиції є *медовий місяць*. З погляду поняттєво-референтного значення, цей фразеологізм виявляє певну ізоморфність слову, особливо поширену при міжмовному зіставленні, наприклад англ. *honeymoon*, фр. *lune de miel*. Французький фразеологізм *lune de miel* утворився, вичленившись із приказки: *la première lune après le mariage est de miele, celles qui la suivent sont d'absinthe* [26, 189]. Належачи як слово до розряду виразних засобів мови, фразеологічна одиниця допускає виділення у своїй семантиці області, еквівалентної лексичному фону. Належачи до більш високого, ніж слово, ступеня мовної ієрархії, фразеологічна одиниця також наділена складнішою структурою, оскільки вона інтегрує не лише поняттєві семи лексем-компонентів, а й фонові семантичні долі, котрі нерідко переходять у поняттєву частину фразеологічного значення [1, 13].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Аналіз особливостей лексики на позначення обрядових дій весілля показав, що їй притаманна стійкість давньої традиційної системи. Символічне значення того чи іншого слова виникає на основі важливої соціальної ролі предмета чи явища, які позначені цим словом, у рамках національної культури. При цьому соціальна значущість референта розглядається не в суб'єктивному аспекті, а в соціально типізованому, як певна реакція носіїв мови на ті чи інші предмети і явища позамовної дійсності. Мотив номінацій виразно переплітається із поняттям дериваційної або семантичної відповідності. Про це свідчить внутрішня форма слів, в якій нерідко відображаються народні традиції проведення весільних обрядів, національне ставлення властиве кожному соціумові до того чи іншого предмету та явища. Розбіжності внутрішньої форми номінацій зумовлені особливостями асоціативного, образно-символічного та функціонального характеру.

Арсенал обрядової лексики, фразеологізмів, прислів'їв та приказок, у яких втілено морально-етичні погляди народу на сім'ю, ставлення до батьків, дітей, заслугове на подальше вивчення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ажнюк Б. М. Англійська фразеологія у культурно-етнічному висвітленні / Богдан Михайлович Ажнюк. – К. : Наукова думка. 1989. – 132 с.
2. Аксёнова Л. В. Всё о свадьбе / Лариса Васильевна Аксёнова, Виктория Тарасовна Гридина. – Д. : Сталкер, 2001. – 320 с.
3. Борисенко В. К. Весільні звичаї та обряди на Україні / Валентина Кирилівна Борисенко. – К. : Наукова думка, 1988. – 189 с.
4. Вовк Х. І. Студії з української етнографії та антропології / Хфедір Івлямпійович Вовк. – К. : Мистецтво, 1995. – 336 с.
5. Дяченко Л. М. Фольклорна символіка як засіб відображення національного світобачення / Любов Михайлівна Дяченко // Мовознавство : наук.- теор. журнал / гол. ред. Віталій Григорович Складенко. К. : Ін-т мовозн. ім. О. О.Потебні, – 1997. – № 2-3. – С. 67– 71.
6. Жайворонок В. В. Українська етнолінгвістика: деякі аспекти досліджень / Віталій Вікторович Жайворонок // Мовознавство : наук.- теор. журнал / гол. ред. Віталій Григорович Складенко. К. : Ін-т мовозн. ім. О. О.Потебні, – 2001. – № 5. – С. 48– 63.
7. Лозинський Й. І. Українське весілля / Йосип Іванович Лозинський. – К. : Наукова думка, 1992. – 274 с.
8. Тайлор Э. Б. Миф и обряд в первобытной культуре / Эдуард Бернетт Тайлор; [пер. с англ.]. – Смоленск : Русич, 2000. – 624 с.
9. Тищенко О. В. Лексико-семантичне поле “позитивні емоції” у слов’янській родинній обрядовості : концептуальний підхід / Олег Володимирович Тищенко // Мовознавство : наук.- теор. Журнал / гол. ред. Віталій Григорович Складенко. К. : Ін-т мовозн. ім. О. О. Потебні, 2000. – № 2-3. – С. 57– 66.
10. Тищенко О. В. Типологічна характеристика обрядової лексики в російській та українській мовах (на матеріалі весільних номінацій): автореф. дис. ... канд. філол. Наук : спец. 10.02.15 “загальне мовознавство” / Олег Володимирович Тищенко; Київськ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка. – К., 1994. – 33с.
11. Тревел्यान Дж. История Англии от Чосера до королевы Виктории / Джон Тревел्यान; [пер. с англ.]. – Смоленск : Русич, 2002. – 542 с.
12. Baker M. Wedding Customs and Folklore. Totowa, N.J. : Rowman and Littlefield, 1977. – 254 p.
13. Crowther J., Kavanagh K. Oxford Guide to British and American Culture for Learners of English. – Oxford : Oxford University Press, 2000. – 324 p.
14. Frances C.-T. The Dangerous Bride. – London : Routledge, 1992. – 164 p.
15. Jones L. Happy Is the Bride the Sun Shines on. Wedding Beliefs, Customs, and Traditions. – New York : Contemporary Books, 1995. –178 p.
16. Spangenberg L.M. Timeless Traditions. A Couple’s Guide to Wedding Customs around the World. – London : Universe Publishing, 2001. – 240 p.
17. Англо–русский фразеологический словарь / [сост. А. Кунин]. – М. : Государственное издательство иностранных и национальных словарей, 1955. – 1456 с.
18. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури : словник-довідник / Віталій Вікторович Жайворонок. – К. : Довіра, 2006. – 703 с.
19. Маковский М. М. Историко-этимологический словарь современного английского языка / Михаил Михайлович Маковский. – М. : Диалог, 1999. – 416 с.
20. Фразеологічний словник / [уклад. Н. О. Батюк]. – К. : Радянська школа, 1966. – 344 с.
21. Французько-український фразеологічний словник / [уклад. Г. Ф. Венгренівська, М. А. Венгренівська]. – К. : Радянська школа, 1987. – 240 с.
22. Gwinn R., Norton P., Mc. Henry R. The New Encyclopædia Britannica. Knowledge in Depth / 15th edition. – Chicago, 1883. – V.7. – 871 p.
23. Room A. Brewer’s Dictionary of Phrase and Fable. – London : Cassel & Co, 2001. – 1592 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

24. Весілля / [упор. М.М.Шубравська]. – К. : Наукова думка, 1970. – 451 с.
25. Весільні пісні / [упор. М.М.Шубравська]. – К. : Дніпро, 1998. – 275 с.
26. Anthologie poétique française XVI siècle. Paris: Garnier-Flammarion, 1965. – Tome 1. – 864 p.